

KÖZLEMÉNYEK

Jakubovich Emil jegyzetei a Königsbergi töredék őrzőkódexéről. A Königsbergi töredék és szalagjai néven ismertté vált nyelvemlék két részből áll, melyek a Königsbergi Egyetemi Könyvtár egykor ms. 1194. jelzetű kódexének kötéséből kerültek elő a 19. század második felében. Először a Königsbergi töredéket találták meg 1863-ban, amely a kódex első szennylapjaként maradt fent. A lap tetején olvasható az ismert, *úgy szólának* kezdetű kilencsoros magyar szöveg. A Töredék felfedezése után harminc évvel, 1894-ben került elő az őrzőkódex gerincéből négy pergamencsík, a Königsbergi töredék négy szalagja, amelyek a kódex első és hátsó táblájának rögzítésére szolgáltak. A Szalagok mindkét oldalán magyarul írt szöveg olvasható.

A Königsbergi töredékekkel és szalagjaival felfedezésük óta sokan foglalkoztak, de még mindig van néhány probléma, amely megoldatlan a nyelvemlékkel kapcsolatban. Az egyik legfontosabb a datálás kérdése. Amikor felfedezték a Töredéket, nagyon korainak, 12–13. századnak tartották. Később paleográfia vizsgálat során megállapították, hogy az emlékek lejegyzésére a 14. század közepén kerülhetett sor. Ám a nyelvtörténeti kutatások során a szöveg nyelvállapotát ennél sokkal korábbinak ítélték. Kniezsa István szerint a szöveg helyesírása alapján a 12. század végén keletkezhetett,¹ és ezzel a datálással B. Lőrinczy Éva is egyetértett a nyelvemlékről írt monográfiájában.² A nyelvállapot korának megítélésének kérdésével részletesen foglalkozott Benkő Loránd,³ és a nyelvészeti kutatás máig *Az Árpád-kor magyar nyelvű szövegemlékei* című művében leírt álláspontját tartotta elfogadottnak, mely szerint a szöveg 1200 körülről származik. Azonban Tóth Péter 2009-ben írt cikkében vitatta ezt az álláspontot,⁴ és amellet érvelt, hogy a Töredék keletkezésének ideje megegyezik a lejegyzés időpontjával, vagyis a szöveget a 14. században írták. Szerinte a Königsbergi töredék és szalagjai már azelőtt is a 14. századi őrzőkódex részét képezték, hogy a kötésbe kerültek volna, ugyanis a szöveget valószínűleg ugyanaz a kéz jegyezte le, mint a kódexben olvasható szövegek némelyikét. Ez persze nem zárna ki, hogy a Königsbergi töredék korábban keletkezett, és a kódex lapjaira csak később másolták le, de Tóth Péter arra is rámutatott, hogy a kódex egyik szövege, Beauvais-i Vince *De laudibus Mariae Virginis* című műve talán a Töredék forrása lehetett. Tóth Péter szerint tehát a 14. századi szkriptor, aki a Töredék őrzőkódexébe másolt, olvasta a könyvben található Beauvais-i Vince-szöveget, és ennek hatására készítette el magyar nyelvű Máriát dicsérő művét. Ezzel azonban nem dőlt el a nyelvemlék keletkezése körüli vita, mivel Tóth Péter datálását

---

¹ KNEZSA ISTVÁN, *A magyar helyesírás története*, Bp., Tankönyvkiadó Vállalat, 1952, 85–87.

² B. LŐRINCZY ÉVA, *A Königsbergi Töredék és Szalagjai mint nyelvi emlék*, Bp., Akadémia Kiadó, 1953.

³ BENKŐ LORÁND, *Az Árpád-kor magyar nyelvű szövegemlékei*, Bp., Akadémia Kiadó, 1980.

⁴ TÓTH PÉTER, *A Königsbergi Töredék és Szalagjai újabb vizsgálata = „Látjátok feleim...” Magyar nyelvemlékek a kezdetektől a 16. század elejéig*, szerk. Madas Edit, Bp., OSZK, 2009, 97–119.

nem mindenki fogadja el. A. Molnár Ferenc⁵ és Holler László⁶ vitatják, hogy a *Töredék* szövege 14. századi, és a korai datálás mellett felhozható nyelvészeti érveket ismertetik.

Mindenesetre az őrzőkódex és a *Töredék* kapcsolata alapvető fontosságú szempont a *Königsbergi töredéknek és szalagjainak* kutatásában. Mindenképpen érdemes minél többet megtudnunk az eredeti őrzőkódexről, ami a *Königsbergi töredékről* is hasznos információkkal szolgálhat. Azonban a könyv kutatása nem akadálytalan: a kódex ugyanis nincs meg azóta, hogy a II. világháború alatt nyoma veszett a *Töredékkel* és a *Szalagokkal* együtt. Később a *Töredék* ugyan meglett, de a kódex és a *Szalagok* azóta sem kerültek elő, ám szerencsére a könyvről készült leírások és fényképek lehetővé teszik a kutatást. A Königsbergi Egyetemi Könyvtár igazgatói, Julius Zacher és Paul Schwenke megírták a legfontosabb tudnivalókat a kódexről Toldy Ferencnek és Szily Kálmánnak.⁷ A legfontosabb forrást azonban azok a kódexről készült jegyzetek és fényképek jelentik, amelyek Jakubovich Emil hagyatékában maradtak fenn, és ma a Magyar Tudományos Akadémia Kézirattárában őriznek.⁸ Jakubovich ugyanis azon kevesek közé tartozott, akik felismerték az őrzőkódex jelentőségét a *Königsbergi töredék és szalagjainak* kutatásában, és még a kódex eltűnése előtt megvizsgálta a könyvet, jegyzeteket készített róla, és lefényképezette azokat az oldalakat, amelyeket a Königsbergi töredék szempontjából fontosnak talált.

Jakubovich a *Königsbergi töredéknek és szalagjainak* őrzőkódexével először 1930 októberében foglalkozott, amikor a nyelvemléket és a kódexet Berlinbe kérte. Ekkor kezdte el leírni a kódex jellemzőit fekete színű jegyzetfüzetébe, amely ma az MTA Könyvtár Kézirattárában, az Ms. 4820/323 jelzet alatt található. Jegyzeteiben írt arról, hogy milyen anyagokból áll a kötet, hogy milyen bélyegzők találhatók benne, hogy milyen iniciálék díszítik, kiírta a kódexből azokat a bejegyzéseket, melyeket fontosnak talált, és ekkor fényképezte le az őrzőkódex számos oldalát. Feljegyzései szerint 1932 júliusában visszatért a Berlini Állami Könyvtárba, ahol folytatta a kódex megvizsgálását, és néhány oldalról hosszabb részeket írt át. De a kutatása eredményeit Jakubovich nem tette közzé. A jegyzetei végén olvasható bejegyzés arról tanúskodik, hogy még folytatni akarta a kódex vizsgálatát, azonban erre 1935-ben bekövetkezett halála miatt már nem volt alkalma.⁹ A Jakubovich-hagyaték mégis nagy segítséget nyújt a *Königsbergi töredék* kutatásában. Következtethetünk belőle arra, hogy Jakubovich miért tartotta fontosnak a kódex megvizsgálását, és arra is, hogy a *Königsbergi töredék* szempontjából mit talált érdekesnek a kódexben.

A jegyzetekből kiderül, hogy már Jakubovich is azt feltételezte, hogy a *Königsbergi töredéket* eredetileg az őrzőkódexbe írták. Erre a jegyzetekben két bejegyzés utal. Jakubovich feljegyezte, hogy a 96v és a 97r lapok közül 6 hártylevelet kivágtak, de azt is felírta, hogy a magyar szöveg nem innen származik: „nem ezeken volt a magy. szöveg – ott egész beiratlan hártyaívet vettek ki”. Tehát Jakubovich úgy gondolta, hogy a *Königsbergi töredéket* az őrzőkódexből vágták ki, csak épp nem a 96v és 97r lapok közül. Erre bizonyítékot is talált, amikor a kódexben található lapszéli jegyzeteket vizsgálta. A *Töredék* lapján ugyanis ugyanolyan jegyzetek vannak, mint amilyenek a kódex többi lapján is olvashatók: „Egész kódexen, kivéve a papiroson levő részt a lapszéleken u. azon

⁵ A. MOLNÁR Ferenc, *A Königsbergi Töredék és Szalagjai (és más korai szövegemlékeink) datálásához = Magyar Nyelv*, 110(2014), 305–321.

⁶ HOLLER László, „Ki miatt ördögök szörnyülének és csodálkodván úgy szólának” *Kronológia és szövegrekonstrukció: a 120 éve felfedezett Königsbergi Szalagok alapkérdéseiről = Nyelvtudományi Közlemények*, 109(2013), 268–336.

⁷ *Akadémiai Értesítő*, 5(1894), 399–402; és *Akadémiai Értesítő*, 22(1911), 460–463.

⁸ MTAK Kézirattár, Ms. 4820/323; MTAK Kézirattár, Ms. 4822/14–24; MTAK Kézirattár, Ms. 4822/230.

⁹ Jakubovich halálára írt nekrológok: *Magyar Nyelv* 32(1936), 62–63; *Századok* 70(1936), 126–128.

2 kéz, egy vastagabb és egy vékonyabb jegyzetei¹⁰ vonulnak keresztül és ezek a Vorsatzblatt (ug scolanac) első oldalán is megvannak.”

Az őrzőkódex és a *Töredék* fizikai összetartozása mellett Jakubovich a kódex tartalma és a *Töredék* szövege közti lehetséges kapcsolatra is felfigyelt. A kódex egyik szövege, Beauvais-i Vince *De laudibus Mariae Virginis* című műve és a *Töredék*en olvasható szöveg között párhuzamok figyelhetők meg. A *Töredék* és a *Szalagok* Jézus fogantatásának és születésének történetét dolgozzák fel, tehát a téma nagymértékben kötődik Máriához, és a *Töredék*et valószínűleg Mária dicsőítésére írták. Az eddig talált párhuzamok szintén a Mária-tisztelethez kapcsolható művek. Jakab protoevangéliuma, egy görög nyelvű gyermekség-evangélium például Mária tisztaságának bizonyítására íródott, és nagy hatással volt a későbbi korok Máriáról írt műveire (mint amilyen a *Königsbergi töredék* is).

A legközelebbi párhuzamokat Szilády Áron találta,¹¹ amelyek szintén Mária dicsőítésére írt művek. A *Szalagok* előlapján Gábrriel elküldésének jelenete és az angyali üdvözllet olvasható, ezek latin párhuzamaira mutat rá Szilády. Temesvári Pelbárt *Stellarium Coronae Mariae Virginis* című Máriát dicsőítő művében és a *Szalagok* előlapján is hasonlóképpen történik Gábrriel elküldése: az Úr mondja ki az Ave Maria szövegét, és adja Gábrriel szájába a szavakat, melyekkel Máriát köszöntenie kell. Egy másik szövegpárhuzam Jacobus de Voragine egy Máriáról szóló prédikációja. A harmadik párhuzam, melyet Szilády talált Bernardino de Bustis egy karácsonyi beszéde. Bernardino de Bustis írásához hasonlóan a *Szalagokon* az Úr előbb nem Gábrrielhez beszél, hanem a kötelességeit sorolja fel, csak ezután szólítja meg Gábrrielt.

A Szilády által talált párhuzamok azonban nem lehettek a *Königsbergi töredék* közvetlen forrásai, mivel Temesvári Pelbárt és Bernardino de Bustis később alkottak a *Töredék* szövegének keletkezésénél, és Jacobus de Voragine prédikációja nem tartalmaz minden olyan részletet, amely jellemző a *Töredék*re. Tehát valószínű, hogy a párhuzamok egy másik művet vehettek alapul, amely a *Königsbergi töredék* és *szalagjainak* is közvetlen forrása lehetett. Szilády úgy gondolta, ez a forrás egy Mária-legenda lehetett, amely tartalmazta a *Marialék* által idézett és bővített anyagokat, ám ilyen legenda mindeddig nem került elő.

Tóth Péter szerint nem is annyira egy nagylegendában,¹² inkább az egyháztatyák homíliáiban keresendő a *Königsbergi töredék* gyökere, és a Szilády által talált párhuzamok nem egy Mária-legendán, hanem patrisztikus homíliákon alapulnak. Temesvári Pelbárt szövegének forrása egy Aranyszájú Szent Jánosnak tulajdonított görög homília 10. századi latin fordítása, Jacobus de Voragine egy 6. századi Szent Ágostonnak tulajdonított homíliából merít, Bernardino de Bustis pedig Ubertino da Casale *Krisztus-életrajzát* használta forrásként, amely a fenti két homíliát veszi alapul. A homíliák hatása pedig felfedezhető az őrzőkódexben olvasható Beauvais-i Vince-szövegben, így valószínű, hogy a *Töredék* írója nemcsak olvasta, hanem fel is használta a művet a *Töredék* szövegének írásakor.

Beauvais-i Vince írása Jakubovich figyelmét is felkeltette. Amikor először foglalkozott a kódexszel, leginkább a könyv egészének jellemzőiről, anyagáról és tartalmáról írt, de már ekkor is érdekelní kezdte a *De laudibus Mariae Virginis*. Erről tanúskodik, hogy miután a Máriát dicsőítő mű első oldalainak kijegyzetelését befejezte, egy listát készített a Mária-tiszteletről szóló szakirodalomról. Amikor 1932-ben visszatért, már kizárólag Beauvais-i Vince művével foglalkozott: elkezdte átnézni a szöveget, és átírta a fontosnak tűnő részeket. Munkáját azonban nem tudta befejezni, a 44r laptól a 82v lapig tartó mű olvasásában a 67r lapig jutott. Jegyzeteiben többször jelezte, hogy

¹⁰ Tóth Péter a kétféle írást ugyanannak a kéznek tulajdonítja, amely egyszer vastagabb, egyszer vékonyabb tollat használt. Szerinte ez a kéz a *Töredék*et lejegyző kézzel is megegyezhet.

¹¹ SZILÁDY ÁRON, *A Königsbergi Töredék = Akadémia Értesítő*, 6(1895), 561–580.

¹² TÓTH 2009, i. m. 106–107.

bizonyos részek alaposabb vizsgálatát folytatásra érdemesnek találja, és a jegyzetek végén azt is felírta, hogy honnan kellene folytatni a szöveg kutatását. Szerencsére a szöveg nagy része olvasható a Jakubovich-hagyatékban fennmaradt fényképeken, ugyanis Jakubovich lefényképezette többek között az 51r–75v lapokat.

Jakubovich hagyatéka más szempontból is fontos. A jegyzetek és a fényképek alapján valamegyest rekonstruálható az elveszett kódex. Jakubovich a 108 lapból álló kódex majdnem 60 oldaláról, azaz mintegy negyedéről készített fényképet, a jegyzetekből pedig következtethetünk arra, hogy mit tartalmazhattak a hiányzó oldalak, és olyan információkat is megtudhatunk belőle, amelyek a fotókról nem derülnek ki, például az iniciálék színét vagy a könyv anyagát. Így viszonylag pontos képet kaphatunk arról, hogy milyen lehetett a *Königsbergi töredék* őrzőkódexe.¹³

A világosbarna és márványos félbörkötésű negyedrészt kódex 108 lapból áll, és három részből tevődik össze: az első a 2a laptól a 43b lapig tart, a második a 44a–97b lapig, a harmadik a 98a–107b-ig.¹⁴ A könyv eredetileg az első két pergamenlapokból álló tagot (2a–43b és 44a–97b) tartalmazhatta, amelyek a 13–14. században íródtak. A 108. számú pergamen is a második részhez tartozott, és a 97b után következett, amíg a 15. században közékük nem illesztették a harmadik részt, a 98a–107b számlapokat.

Az első rész, amely a 2–43. lapig tart Beauvais-i Vince *A bűnbánatról* írt művének rövidített változatát tartalmazza. A második részt szintén Beauvais-i Vince két írása, *Szűz Mária könyve (De laudibus Mariae Virginis)* és *János evangélista könyve* alkotja. *Szűz Mária könyve* a 44a lapon kezdődik, és a 82b lap második hasábjában zárul. Rögtön utána kezdődik *János evangélista könyve*, amely a 88b lap első hasábjáig tart. A második hasábtól megváltozik az írás. Az itt kezdődő rövid, feltehetőleg teológiai munkát¹⁵ a 88b–89b lapokra írták, amelyeket eredetileg üresen hagytak. A 90a laptól néhány Máriával kapcsolatos csoda leírása következik,¹⁶ és a 97b lapig tart.

A kódex harmadik részében, a 15. században beillesztett papírfüzetben egy prédikáció olvasható *Sermo bonus de Sancto Johanne evangelista* címmel, ezután néhány üres lap következik. Az utolsó, 108. lapon prédikációvázlatok olvashatók, melyek Tóth Péter szerint a *Königsbergi töredéket* író kéztől származnak.¹⁷

Jakubovich Emil hagyatéka tehát segít abban, hogy megismerjük a *Königsbergi töredék és szalagjai* őrzőkódexét, ami új információkkal szolgálhat a szövegemlék kutatásához. Ezért mind a jegyzeteket, mind a fényképeket érdemes alaposabban megvizsgálni, hogy közelebb kerüljünk a nyelvemlék körül felmerült problémák megoldásához. A jegyzetek átírva alább olvashatók. Ketős perjellel (//) a sortöréseket jelölöm.

[1r] Ms. 4820/323 [a kézirat jelzete az MTA Könyvtárban] // Berlin // 1930. X. 4. szombat // X. 5. vasárnap // X. 6. hétfő // Königsbergi Töredékek kódexe ms. 1194. // Fényképeztettem a berlini Staatsbibliothekben 930. X. 6. d.e.

Kerek bélyegző // 1 papírvédőlap belseje: német 1fejű sas // Königliche u. Universitäts-Bibliothek Königsberg i[n] Pr[eussen] // 2a hártyalap alján u. a. kisebb // 108b hártyalapon: korona cser és babérágak közt hosszúkás Bibliotheka [!] Regiomontana

¹³ További kutatásaim során tervezem a fennmaradt reprodukciók alapján a kódex digitális rekonstrukcióját.

¹⁴ TÓTH 2009, i. m. 111–112.

¹⁵ TÓTH 2009, i. m. 111–112.

¹⁶ TÓTH 2009, i. m. 111–112.

¹⁷ TÓTH 2009, i. m. 112–113.

[1v] Staats- und Universitäts-Bibliothek Königsberg i[n] Pr[eußen] // Diesch? igazgató?¹⁸ // Berlin N. 2n. Am Kupfergraben 7. –nak 1930. X. 30. küldte át

[2r] Modern félbörkötés. bőr: vil[ágos] barna. köt[és]: m árványos // Első táblán ezüsttel FRW mon[ogram] koronával // hátán Flores /de paenitentia/ etc. arannyal // Alább címkén Msc. 1194. // Első tábla belsejében: Ms. 1194. // „Enth[ält] Fol. 2-108.” // „Fol. 1. /Vor-satzblatt/ mit altungar[ischem] Fragment sowie 5 aus dem Rücken ausgeliste¹⁹ Pergament Streifen m[it] altungar[ischer] Schrift s[iehe] ms. 1194a. Juni 1894” // Első papírvédőlapra ráragasztva két pergamentszelet: I. kb. XVI. szd-i felirattal: Flores collecti ex libris Patrum. // Vol. 4° Ex arce Tapia XX 139. // II. perg. XX 130.

[2v] 1. hártyalap. Kivéve: „ug scolanac” // Előlapján egyhasábos, hátlapján 2hasábos cursiv betűs latin írás, kisebb betűs, mint a 9soros magy. szöveg, de lehet, hogy azonos kéz. Szélén jegyzetek. Hozzáágva az előző lap széle. Ezen: 1a: ug // - // t // r // t // l // margó sorkezdő betűk // a hártyalap alsó felén a magyar szöveg írásával // a hártyszelet (lap) felső részén is látszik sorkezdő betűk nyoma

[3r] 1b: Szintén csak a hártya alsó felén // m^a // ē // e // ag // margó // sorvégző betűk // l. ÓMOlv. 184. // azután köv.: „ug scol.”

[3v] 2a-43b tompa, matt hártyalvelevek. Címirat nincs (eredeti). 2a felső lapszélén XVI. szd-i írással // Su(m)me collecte ex patrum summis^{sententiis} (Penitenciáról) // kezdődik: Quoniam peccantibus --- kis előszó // fejezetfelsorolás. Pn= penitencia // Incipinut capituli [!] prime partis // De fructu penitencie // De effectu penitencie // Gondos 2hasábos XIII-XIV. szd-i írással, csinos vörös és kék kezdőbetűkkel, vörös caput jelekkel és rubrumos címekekkel, vastagabb hártyalapok, egyoldali vakvonalazás, szélén punctorium

[4r] Több helyen összevarrt foramen, lyukak is. Írás vastagabb betűs, gondos, kevésé tört sarkú állóírás // Iniciálék: román // Lapok felső szélén vagy külső szélén XIV. szd-i kéz rövid egy-két szóval jelzi a tartalmat: Vicarij Xi [Christi] // Jeiunium // Oracio // Abstinencia // Elemosina // Compassio stb. // Felicitas gaudij // Más vékonyabb írású kéz gyakran a lapszélre írja: Non²⁰ bene // 21b lapon ez a vékonybetűs kéz hosszabb jegyzetet ír

[4v] 44a (- 82b) lapon kezdődik vékonyabb hártján sokkal apróbb betűs írással. Fényesebb hártya punctorium nincs, 2hasábos vékony tintavonalas keretezés, sorléniázás nem minden lapon látható // egyes lapokon a lapszéli jegyzetek számára is margó keretezés // Czím XVI. szd-i írással // 44a lap felső szélén: Tractatus de B[eata] Virgine

[5r] 2hasábos apró cursívabb állóírás // sok kis vörössel díszített kék testű és késsel díszített vörös testű initiale // címek rubrummal, caputjelek felváltva kék és vörös // iniciáléknak margókon és hasábközökön felnyúló nagy kék, illetve vörös bajuszok // 44a l[apon] Q iniciálé barnás piros négyyszögben kék testű Q belseje kék, benne rézsütös írópultnál ül fekete kázmzás csuklyás barát, és könyvet ír // Q farka hosszan lelóg, kék, vörös, kevés arany. // Vörös cím: Incipit prologus in librum Beate virginis et capitula

[5v] 44a Tractatus de B. Virgine // Quoniam de gestis beatissime uirginis dei genitricis admodum pauca in ewangelica reperiuntur historia quedam vero antiqua scripta que originem eius et uitam et assumptionem cum quibusdam miraculis hystorico modo describere videntur olim sctis [sanctis] patribus repudiata leguntur tamquam apocrifia parvitati mee satis utile visum est ob eiusdem virginis sacre uenaracionem et ad legencium edificacio[6r] nem ex dictis sanctorum patrum autenticis qui de predicta (maria) per diuersos libros tractatus atque sermones multa scripserunt

¹⁸ Carl Diesch a königsbergi könyvtár igazgatója volt 1927-től.

¹⁹ Talán: ausgelöste.

²⁰ Elírás *nota bene* helyett.

44a lap kell // I–LXI. fejezetcím 2 hasáiban // 44b lap kell – LXII–CXLII fejezetek címe // 45a lap kell // Incipit liber Beate virginis editus per fratrem de ordine predicatorum // De laudibus virginis matris. Capitulum I. // Elég nagy iniciálés S betű kék és pirossal, benne gótikus padon az arany koronás szűz anya ül a gyermek [6v] Jézus olében tartva, az S alsó balsarkánál feketecsuhas barát térdenállva imádkozik // 45b lap kell. Lap felső szélén vastagabb idegen írással: virga aaron // fejezetcím: Qualiter prefigurata est a patriarchis // 47b Desponsata Joseph // 48b I. Gabriel (2 hasáb ethereas sedes rumpe) // 49a angelus // 49b adam Ewa //

[7r] Beda. Fulbertus carnomensis eps. [episcopus]. Petrus episcopus (Prenestianus? Damascenus?) // Hugo de Scto victore. Odilo Cluniacensis. Bernardinus. Augustinus // 50a Benedicta tu. Lapszél: Petrus episcopus ubi supra // Hugo de perpetua virginitate beate Marie // 51b Conciplies // 52a Zacarias

Annuntiatio III/25.

[7v] Jacobus de Voragine // +1298 // Legenda Aurea // Bernardinus de Bustis // Protoevangelium Jacobi minoris (Matthaei) // Evangelium nativitatis Marie // Wetzer Welte Kirchenlex.²¹ // Apocryphen Literatur I. 1068 – I. 1072 // Marienleben VIII. 827

[8r] Hroswitha, Historia nativitatis Dei genetricis // Protoev. Jac. // Pseudo Matthaeus XII. szd // Vita B. Mar. Virg. et Salvatoris metrica oder rhythmica (kéziratokban) // O. Schade: Narrationes de vita et conversatione B. M. Virg. Halis Sax. 1870. // Tischendorf: Evang. apocr. // C. d. Suckow: Protoevang. Jac. 1840. // Tischendorf: Evang. apocr. Hist. de nativ. Mariae 51-112. //

[8v] 48b 1ső hasáb alja // Gabriel // Augustinus de consensu euangelistarum li. I^o. // Qualiter ad eam Gabriel missus fuit XV. // Itum [iterum]²² contra Julianum l. V. o. // Idem in sermone de annunciacione dicit // porro coniugia celebrata sunt Marie thalamo quibus Gabriel paranimphus interfuit adulante promisso ne abnueret deuota virgo dum Spc [spiritus] promittebat esse maritus ut et nasceretur filius et pudor permaneret illesus. Dum enim speciosa deo tacitam fidem propositae castitatis uirgineo cultu celat, dum purpureos uultus candore matris exsuperat placuit // deo forma matris et corporis decore uestita. Potitur ergo Maria celestibus regnis mittuntur angeli rex

[9r] 48b lap 2 hasáb

(Qualiter ad eam^{Mariam} Gabriel missus fuit XV)

ipse stellato micans solio nostra data dirigit. Concionante deo mirantur sedes. Stupent throni precantes omnes ac divinus silet exercitus pater nihilominus instat vocis nuptialibus curis occupatus vade inquit gabriel ethereas sedes rumpe et antiquum pro seculo confilium uirgini [nostre] defer marie. Hec incolit parua nazareth menia cui angusta quidem est domus sed patent celi palacia.

[9v] 12 sor // 751 l. // Aus eigener Ansicht tragen wir hiezu einige Aeufferlichkeiten nach. Das Bruchstück, aus neun Zeilen bestehend, findet sich auf dem Vorsatzblatte eines lateinischen Pergament-Codex des XIV. Jahrhunderts in kleinem Quart-Format (7 ½ Zoll hoch und 5 ½ Zoll breit) mit der Bibliotheksnummer 1194 oder Xx 130 alter Signatur. Der Codex stammt aus der Tapiauer Ordens-Bibliothek (Ex arce Tapia 1542) wohin er aus der Bibl. der Minoriten zu Wehlau gelangt sein muß, da er auf dem vorletzten Blatte den Vermerk trägt: Liber iste fribus [fratribus]²³ minoribus antiqui 9uentus [conventus] welauiensis.

²¹ Wetzer und Welte's Kirchenlexikon, oder Encyclopädie der katholischen Theologie und ihrer Hilfswissenschaften, online elérhető: <https://archive.org/details/wetzerundweltes07kampgoog>

²² Saját feloldásom. K. A.

²³ Saját feloldásom. K. A.

An letztere mag er von Breslau hergekommen sein, vielleicht durch einen Ungenannten, der am Schluß des letzten Blattes bemerkt, er sei dann und dann im Breslau gewesen.

[10r] Altpreussische Monatsschrift: I. 1864. 751. Steffenhagen. 750.1. // Handschriftliche Funde aus Königsberger Bibliotheken // 1., Ein altungarisches Bruchstück eines Tractates über die heil. Jungfrau – durch Oberbibliotheker Prof. Zacher entdeckt wurde // 751. I. Toldy. 1863. Juli 13. M. T. Akad. facsimilében bemutatta

[10v] 82b 2ik hasáb: Explicit libellus bte Virginis. Mindjárt utána: Incipit prologus in librum Johis ewangeliste // Pár soros prologus, fejezetcímek I–XXVI.

[11r] 83a l. Kis iniciáléban Szt. János festve. Incipit libellus beati Johannis ewangeliste editus ab eodem fratre. Hártya, írás, ugyanaz // 88b első hasáb alján Anna. 88b második hasáb megváltozik az írás. Tart 88a, 88b (ezek eredetileg üresen hagyott lapok voltak) // 2hasábosok

[11v] 90a lap. (Miracula Umbrie) // 2hasábos más nagyobbbetűs merevebb állóírás XIV. szd-i? Csak kezdőbetűk és fejezetcímek vörössel. Más dísz, kezdő cím nincs! Tart 97b lapig. 96b és 97a lap közt 6 hártyalevél kivágva! nem ezeken volt a magy. szöveg – ott egész beíratlan hártyaívet vettek ki.

[12r] 98a–106a papiroson // In nomine domini Amen. Sermo bonus de Sco [sancto] Johanne ewangelista // XV. szd-i folyóírás. egyhasábos. lapkeretezés ~~kétoldalt~~ // 106a lap alja üres // 106b egész üres // 107a egész üres // 107b-n feljegyzések // Dinstlichen grus német // Liber iste datus est fribus minoribus antiqui conuentus Welouiensis //

[12v] 108a-b hártyalap egyhasábos vékony betűs // Ecce magi ab oriente // 108b lapon folytatódik ez az írás a lap feléig, azontúl más írás, végén ismét más írás: In nomine domini Amen. Anno natiuitatis eiusdem millesimo CCCmo lx. indictione prima pontificatus Bonifacii pape noni anno 3° die autem mensis Aprilis fui in Wratislauia in habitacula honorabilis viri Petri de Boleslauia vicecancellarii caesarum et audiencie loci eiusdem sua

[13r] 97b alján: Anno domini Xííj c 2° (=1402) post Omnium Sanctorum

Egész kódexen, kivéve a papiroson levő részt a lapszéleken u. azon 2 kéz, egy vastagabb és egy vékonyabb jegyzetei vonulnak keresztül és ezek a Vorsatzblatt (ug scolanac) első oldalán is megvannak // ennek ...[??] előlapon egyhasábos hátlapon 2hasábos, írás tán azonos

[13v] Mussafia, Adolf: Studien zu mittelalterlichen Marienlegenden. Sitzungsberichte der Kais. Akad. der Wissensch. in Wien Phil. Hist. Cl. vol. CXIII (1887) CXV (1888) CXIX (1889) CXXIII (1891) CXXXIX (1898)

[14r] Staabi 1932. VII. 25.

45a uirga aaron // Qualiter prefigurata est a patriarchis III. // Quid uirga aaron florida non tamen humestata (!) nisi mariam ipsam concipientem licet uirum non cognoscentem. Nec mireris hic in flore Christum intelligi licet alias in floris fructu dicat designari. Noueris .n. [enim] in eadem aaronica uirga que solum flore uel fructu sed ipsis etiam frondibus eundem prefigurari noueris et apud Moysen nec fructu uirge nec flore sed ipsa uirga demonstrari. Illa utique uirga que uidelicet [14v] aqua uel diuiditur transitoris uel de petra excutitur bibituris [Sicut ergo uirga illa sine radice uel quolibet adminiculo nature fructificauit ita uirgo maria sine opere coniugali filium procreauit et flore designatum // Szélén: Fulbertus Carnotensis episcopus sermone de natiuitate beate Marie // 45b II. hasáb: prodidit uaticinis et quod uates cecinit

[15r] 46a első hasáb közepe: Descendit autem a radice illius fide preclari abrahe. Dependitque a stirpe David. de regali nempe tribu // 47b II. has[áb]: Desponsata Josep [!] // 48b Gabriel // 49a Angelus // 63a II. has[áb]: Erit itaque cum Deo per signaculum uirginis corpus et pudor perseuerat illesus. Adeunt ergo sodales angeli canticum nouum decantantes

lyris tubis et tympanis armoniam [15v] celestem ac melos concrepent: Nupsit uirgo. Peperit uirgo. Mater [est] uirgo. O uirginem uirginum // minima sunt terrena gaudia // descendant diuina misteria // Egerunt in celo festa // dum Gabriel rediit et uirgo concepit // Agant in terris gaudia noua // quia uirgo peperit et concepit // 63b De integritate parientis

Augustinus contra V. hereses // LXXVI. Sicut autem x^o (Christus) natus (est) solus inter mortuos liber sic et matris ex qua natus est pudor solus [15v] permansit integer. // folytatni

[Vnde et xpc uermis dts? [dictus]²⁴ non solum propter humilitatem carnis, sed fortassis et propter partum uirginis, quia sine semine natus est // Non .n. [enim] quesivit in terra nⁱ [nisi] matrem que iam habebat de super patrem // fejezet végén: Signum uirginale permansit

[15v] 63b II. has[áb]: De inualida ludeorum et Manichearum objicione LXXVIII. (Augustinus in serm. de nat[ura] d[omi]ni) // Set e contrario Judeus contra naturam inquit: Virgo Maria parere non potuit. Detestandus quoque manicheus ait: Si Maria erat caro, non potuit esse uirgo, et si uirgo peperit, fantasma fuit. Utrique igitur est respondendum et ex^m [exemplum] nec[essariu]m de ueteri testamento contra iudem est proferendum: Ecce ut dictum est uirga aaron protulit quod ante non habuit non radicata plantacione, nec defossa sarculo non animata [16r] succo, nec fecundata seminario. Et cum illi deessent uniuersa iura nature, protulit quidem nec semine suggeri potuit, nec radice uirga ergo potuit contra naturam nuces adducere et uirgo non potuit contra nature iura contra dei? filium generare? Dicit ergo mihi iudeus incredulus quemadmodum arida uirga floruit et frondit ac nuces protulit et ego dicam illi quemadmodum uirgo concepit et peperit. Sed ille profecto nec uirge potuit explicare conceptum nec uirginis partum.

--- uiolat ---

quod in ingressu et egressu eius specular integrum perseuerat.

[16v] Specular ergo non rumpit radius solis et integritatem uirginis ingressus aut egressus uiuere poterat deitatis. Sed quid ulterius immoramur, audiet xianus, quidem non uult // 64a 1. h[asáb]: Quod secretum incarnationis non est discutiendum insipientibus sed cum fide firmiter credendum

Stabib. 932. jul. 28.

[17r] 64a 2. has[áb]: Item de ipsius reuerencia et honore LXXIX. (Augustinus in sermone de Amueia [De Annuntiatione Dominica])²⁵ // fontos (folyt.)

Castissimum ergo Marie uirginis uterum clausum uentris cubi[cu]lum signatumque pudoris cenaculum merito plenissime collaudarem si messem meterem, quam non seminarem. Deus solus pⁱ (post?) [potest] metem [metere] quid [quod] non seminauit sicut ipse in euo [euangelio]²⁶ dicit. Dicat igitur solus dicat natus ex uirgine filius Marie dicat sponse matri sue. Meto ubi non seminaui et colligo ubi non sparsi. Dicat et Maria: Et e^o (ego) te fi[17v] lium generauit sed uirginitatem meam non uiolauit Regnum tenui uirginitatis et regem genui castitatis ingredientem et regredientem habui palacio uentris filium imperatoris et e manibus meis non amisit clauem regij pudoris, porta sancta sum celi ianua facta sum filio dei. Illa porta facta sum clausa quam in uisione dia [divina] uidit ezechiel propheta. Itaque considero.« Lap szélén: Idem (t.i. Augustinus) conceptum tuum beata uirgo et expauesco intueor partum tuum et contremesco adoro filium tuum reuiuisco. Enarra obsecro mihi quomodo meruisti dici

²⁴ Saját feloldásom. K. A.

²⁵ Saját feloldásom. K. A. A szöveg online elérhető ösnyomtatvány kiadása: Vincentius BELLOVACENSIS, *Opuscula*, Basel, Johann Amerbach, 1481, GW M50551. Online: <http://digital.ub.uni-duesseldorf.de/ink/content/pageview/3119705>

²⁶ Saját feloldásom. K. A.

[18r] 64b 2 hasáb nem kell // dici nurus Dei sponsaque // (64b I[ap]) filij Dei. Ignosce inquam mihi, quod audeam seruus atque utinam uel bonus et non etiam inutilis uel malus, seruus cum sponsa d[omi]ni mei confabulari et tamen indica mihi quomodo potuerit Dei filius per te? generari. Szélén: Quomodo beatus Augustinus querit modum conceptionis // 65a 1 has[áb]: concepit et uirgo est, generat et uirgo est lactat, et uirgo est Maria sancta heretice mater esse potuit, mulier esse non potuit. Intumescunt ubera uirginis et intacta manent genitalia matris // 66a 1 has[áb]: Lacta maria creaturam tuam. Lacta panem celi lacta precium mundi [18v] prebe lambenti mamillam ut ille pro te prebeat percucienti maxillam. Lacta qui fecit te // 66a 2 has[áb]: Lacta. Lacta etc. // 66b 1 hasáb kezdete: // concurrunt et exultantes annunciant quam non intelligo nouitatem Quod est hic miraculum video quod aduertere nequeo audio quod sustinere non ualeo .f. [scilicet] ut homo natus honoretur ut deus a seculis quoque nunquam hic mihi contigit ut quisquam homo [19r] nascens hanc uitam intraret et humani uicij nichil haberet. Ergo ne forte deus sic iste quem nullum p[otest] delictum maculare? Sed si deus esset, quomodo feminei partus indignitates sustineret? Quomodo cunis pannisque contentus esset? Quis credere possit iudeo [recte: in Deo]²⁷ uagitus infamie [recte: infantie]²⁸ ? // 66b II. hasáb nem kell // 67b-től még átnézendő

KOVÁCS ANNAMÁRIA

²⁷ Saját feloldásom, K. A.

²⁸ Saját feloldásom, K. A.